

DOI 10.31909/26168774.2019-(43)-11
УДК 94(477/7)

Наталя МОРОШАН*

БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДВОРЯНОК БЕССАРАБІЇ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ 1877-1878 рр.

Доброчинність з давніх часів і до сучасного етапу розвитку суспільства являє собою досить складну людську діяльність, мотивація якої зумовлена глибинними психологічними та особистісними факторами. Особливо активно вона проявляється у переломні історичні моменти, одним із яких виступає війна та її наслідки. Під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр. на перший план постала важлива соціальна проблема – надання допомоги постраждалим воїнам та їхнім родинам. Держава, у свою чергу, не змогла впоратися з такою кількістю людей, які потребували підтримки. Тому незмінним помічником в цій справі виступало населення країни. В умовах військового конфлікту уряд змушений був звернутися до всіх станів імперії. Базовим фактором для стабільності існування державної системи допомоги виступали представники дворянської верстви, більшість з яких брали активну участь в благодійних справах. Саме аристократи ініціювали більшість добродійних заходів у досліджуваний період: будівництво лікарень та їх фінансування; матеріальне забезпечення військовослужбовців; допомога постраждалому населенню – все це потребувало значних грошових надходжень. Особливого значення така підтримка набувала саме в періоди загострення військових протистоянь. Представниці дворянської верстви не лише займалися зборами коштів, але й головували в благодійних організаціях, особисто надавали допомогу військовослужбовцям у лікарнях, займались укомплектуванням загонів сестер милосердя та брали безпосередню участь в їх роботі.

Ключові слова: дворянство, Бессарабія, благодійність, Товариство піклування про поранених і хворих воїнів, російсько-турецька війна 1877-1878 рр.

Постановка проблеми. Організації товариства Червоного Хреста на сучасному етапі успішно функціонують в 189 країнах. У Російській імперії спочатку було створено Товариство піклування про поранених і хворих воїнів (1867 р.), яке в 1879 р. перейменовано на Російське товариство Червоного Хреста (РТЧХ). Основними напрямками його роботи виступала допомога пораненим і хворим солдатам, їх сім'ям, полоненим, а також мирному населенню, яке постраждало від військових дій. Така діяльність не втратила своєї актуальності і сьогодні, в особливо важкі для України часи, коли на перший план висуваються пошуки нових шляхів ефективної соціальної допомоги та політики.

У зв'язку з початком російсько-турецької компанії 1877-1878 рр. виникла гостра необхідність розширення благодійної діяльності. Військовий конфлікт вимагав залучення людських, а також величезних фінансових ресурсів, яких імперія не мала. У такий складний час всі верстви населення країни вважали своїм обов'язком надати посильну допомогу армії. Важливу роль в цьому процесі відіграли представники аристократії Бессарабської губернії. Слід відзначити високу активність жінок-дворянок у справі організації і роботи благодійних товариств в регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку історичної науки зростає інтерес до теми благодійності в контексті регіонального вивчення. Значне місце в історіографії проблеми займають загальні питання історії Російського товариства

* Морощан Н. – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри української і всесвітньої історії та культури, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна; e-mail: nnavolkanova@gmail.com

Червоного Хреста. Так, В. Ореховський¹ в своїй роботі аналізує виникнення, діяльність та структуру комітету. Питанню допомоги Червоного Хреста постраждалим від військових конфліктів в період 1870-1902 рр. присвячено дослідження В. Соколової². Регіональний аспект проблеми – благодійність населення Чернігівської губернії під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр. представлений в дослідженні О. Сідоренко³. Благодійну, підприємницьку та торгово-фінансову діяльність дворянства Бессарабії в своїх роботах аналізує Л. Циганенко⁴. Однак, слід зазначити, що є певне коло питань, які сьогодні залишилися поза увагою науковців і вимагають детального вивчення.

Метою даної статті є висвітлення напрямків, форм і масштабів благодійної діяльності дворянок Бессарабії під час російсько-турецької кампанії 1877-1878 рр. Важливим джерелом для дослідження стала газета «Бессарабські губернські відомості», яка видавалася в період війни.

Виклад основного матеріалу. Події російсько-турецького конфлікту 1877-1878 рр. розкрили потенціал жіночої добротності. Перед війною в імперії було введено загальну військову повинність, яка не лише торкнулася майже кожної сім'ї, а й змусила жінку стати активним учасником військової дійсності. Повсюдно створювалися дамські комітети. Станом на 1 лютого 1878 р. в Росії налічувався 81 дамський комітет, метою діяльності яких був збір коштів на потреби фронту, прийом і розміщення поранених в шпиталях і лазаретах, розташованих усередині держави.

30 травня 1877 р. було створено Акерманський дамський комітет Товариства піклування про хворих і поранених воїнів. До його складу увійшли 60 осіб: головуєча – М. Лінденер (дружина начальника бригади прикордонної варти с. Кубей), заступниця голови – К. Клименко (дружина голови з'їзду мирових суддів). Фінансування комітету здійснювалося через членські внески та пожертви, які на момент заснування товариства становили 305 руб.

Одним з головних напрямків діяльності комітету стала організація благодійних заходів з метою збору коштів на потреби хворих і поранених воїнів. Незабаром після створення комітет організував музичний вечір, на якому було зібрано 253 руб. 9 коп. З них для поранених воїнів надійшло 33 руб., а на виготовлення білизни – 200 руб.⁵

За газетними даними, у період війни було зібрано значні суми пожертв. Загалом, по Російській імперії за 1877 р. добровільних внесків надійшло на суму 1 250 432 руб. У звіті про діяльність дамського комітету м. Акерман фіксуємо, що за 1877 р. було зібрано 1 982 руб. 57 коп. З них особисті пожертви склали 443 руб., за книгами – 172 руб. 21 коп.⁶

Дамський комітет активно співпрацював з Акерманським товариством піклування про хворих і поранених воїнів. Спільними зусиллями у жовтні 1877 р. вони приймали в лікарню міста, яка була розрахована на 20 ліжок поранених. Всього за період війни Акерман прийняв 131 пораненого воїна. Акерманський комітет товариства Червоного Хреста власним коштом утримував Олександро-Маріїнську общину сестер милосердя в м. Акерман та місцеву богадільню, які почали функціонувати ще в 1876 р.⁷

Значну роль у благодійній справі періоду російсько-турецької кампанії 1877-1878 рр. зіграв Кишинівський дамський комітет товариства піклування про хворих і поранених

¹ Ореховський В. (2014). *Російське Товариство Червоного Хреста: виникнення, становлення, еволюція структури (1867-1914 рр.)*. Науковий огляд. Том 2. № 1. URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/issue/view/5>.

² Соколова В. (2013). *Російське общество Красного Креста в военных конфликтах (1870-1902 г.)*. Вестник СПбГУ. Сер. 2. Вып. 3. С. 162-168.

³ Сідоренко О. (2015). *Благодійна діяльність населення Чернігівської губернії під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр.* Сіверянський літопис. № 1. С. 126-131.

⁴ Циганенко Л.Ф. (2010). *Дворянство Півдня України (друга половина XIX ст. – 1917 р.)*: монографія. Ізмаїл: СМІЛ. 384 с.

⁵ Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 50. 11 июля.

⁶ Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 48. 6 июля.

⁷ Перминов А. *История Красного Креста в Аккермане*. URL: <http://old-akkerman.livejournal.com/22429.html>.

воїнів, який було створено в кінці травня 1877 р. Очолила організацію – М. Шебеко, дружина начальника Бессарабської губернії. У 1877 р. для фінансового забезпечення комітету надійшло 1 000 руб. членських внесків.

Організація благодійних заходів була одним з напрямків діяльності Кишинівського дамського комітету. Наприкінці травня 1877 р. у міському Олександрівському саду за ініціативою комітету проводилася лотерея-алегрі (різновид лотереї, в якій переможці визначаються відразу після придбання лотерейних квитків)⁸. Це була перша за чисельністю учасників лотерея, підготовка до якої розпочалася ще за тиждень. В якості призів лотереї розігрувалися різні речі, передані безкоштовно місцевими аристократами для благодійної допомоги. Так, В. Кандауров передав коня, М. Крісті – корову, Є. Семиградов – барана, І. Крижановський – мавпу. Прийомом пожертв займалися дружина таємного радника Г. Нарішкіна, дружина генерал-майора А. Драгомирова та дворянки З. Кешко, А. Катаказі. Всю роботу представниці комітету проводили безкоштовно, крім цього особисто жертвували 57 руб. та різні речі для воїнів. Загальний прибуток від лотереї становив 2 913 руб. Половину суми було передано Кишинівському відділу Червоного Хреста, решта залишилася в розпорядженні комітету⁹.

22 липня 1877 р. дамський комітет організував чергову лотерею-алегрі, на якій було продано 10 000 квитків і отримано 2 563 руб. Подібні заходи організовувалися ще кілька разів. Так, 8 серпня відбувся спектакль і виставка живих картин. Всього було зібрано 1 080 руб., з яких 637 руб. 40 коп. – отримані з художньої галереї. Пожертви склали 308 руб., більше всіх передав дворянин В. Маньковський – 100 руб. Кошти були направлені до тимчасового військового шпиталю (212 руб. 32 коп.), буфету Червоного Хреста, що знаходився на залізничній станції м. Кишиніва (446 руб. 90 коп.) та швейної майстерні (234 руб. 75 коп.). Залишки були переведені на рахунок Кишинівського міського банку. До Габровського шпиталю окремо було відіслано 30 фунтів чаю та 30 пляшок вина, а до Зимницького – 60 фунтів чаю та цукру. У наступні місяці були організовані інші благодійні заходи. Так, 27 грудня 1877 р., за сприянням дворянок А. Леонард, І. Мазаракі-Дебольцевої, А. Косич, С. Драгомирової, відбувся концерт, під час якого було зібрано 480 руб. 54 коп. 13 січня 1878 р. сума зібраних коштів з аматорських спектаклів з трьома п'єсами «Комедія без назви» (К. Кутушева), «Чудовисько» (В. Александрова), «Розлука – також наука» (П. Григор'єва) становила 1 480 руб. Всі зібрані фінанси були надіслані на потреби шпиталів Кишиніва

14 січня 1878 р. були організовані ялинка з подарунками для дітей, буфет і танцювальний вечір для дорослих. Всього було зібрано 724 руб. 78 коп. З них 362 руб. передали О.Н. Катаржі для Кишинівської гімназії, а решта – в швейну майстерню для пошиття білизни воїнам.

Для організації благодійних заходів місцеве дворянство активно використовувало народні та календарні свята. Так, у січні 1878 р. було проведено ялинку з подарунками для дітей (500 шт.). Для дорослих було організовано розважальний вечір і буфет. Загальний збір становив 724 руб. 78 коп., з яких 362 руб. було передано О. Катаржі для Кишинівської гімназії, решта коштів пішла на пошиття натільної білизни для армійців¹⁰.

30 квітня 1878 р. за участю дворянок М. Шебеко, М. Семиградової, М. Шмідт було організовано «народне гуляння». З продажу квитків отримано 964 руб. 20 коп., з аукціону – 331 руб. 30 коп., окремо надійшло – 125 руб. Половину отриманих грошей було відправлено дитячому притулку (547 руб. 15 коп.), а іншу – на будівництво інвалідного будинку в м. Кишинів¹¹.

⁸ Циганенко Л.Ф. (2011). *Доброчинна діяльність дворян Бессарабії в сфері освіти (остання третина XIX – початок XX ст.)*. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. XIX. С. 314.

⁹ Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 57. 4 августа.

¹⁰ Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 7. 9 февраля.

¹¹ Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 38. 1 июня.

27 серпня 1878 р. відбулося «народне свято» (загальний збір – 226 руб.), а 11 вересня 1878 р. в Олександрівському міському саду організовано «народне гуляння» з феєрверком. Граф Н. Строгонов пожертвував – 113 руб., аристократ К. Кристі – 100 руб. Всього було зібрано – 1 033 руб. 50 коп. (вартість квитка становила – 15 коп.), що, як свідчить газетна публікація, передали до реабілітаційного притулку військових¹².

При отриманні квитка на благодійний захід представниці бессарабського дворянства платили вдвічі, а то й більше його вартості. Так, Г. Демірова заплатила 50 руб., М. Пуришкевич, О. Маркова по 25 руб. при вартості квитка в 12 руб.¹³. 17 лютого 1878 р. місцевим товариством піклування про хворих і поранених воїнів було влаштовано бал-маскарад, на якому реалізовано 380 білетів. Загальний прибуток склав – 775 руб. 55 коп. [166]. У цей же день дамським комітетом було організовано бал-маскарад, на який було придбано 380 квитків на 570 руб., а понад цієї суми отримано 205 руб. Найбільші внески зробили А. Нарішкіна (22 руб.), Л. Пуришкевич (17 руб.), Е. Макрі (12 руб.) (при вартості квитка 1 руб. 50 коп.)¹⁴.

У часи військового конфлікту члени дамського комітету розгорнули свою масштабну і різнобічну благодійну діяльність. Одним з напрямків їх роботи був збір грошей на влаштування в м. Кишинів інвалідного будинку. Силами комітету до 14 липня 1877 р. було зібрано 3 372 руб., а 13 жовтня 1878 р. вже 33 958 руб. 42 коп. Основну частину пожертв внесли представники бессарабського дворянства. Так, серед них найбільш щедрими були Ю. Джуминська, яка передала 1 000 руб., М. Шебеко (100 руб.), А. Блудова (50 руб.), К. Шуманський (26 руб. 82 коп.), О. Маркова (28 руб. 89 коп.), М. Ласкарі (25 руб.). Інвалідний будинок було побудовано 28 червня 1881 р. на Скаковому полі разом з каплицею, однак під час Другої світової війни його було зруйновано¹⁵.

У другій половині XIX ст. в Російській імперії розповсюдженою формою збору пожертв були фінансові внески по книжкам (губернський предводитель дворянства отримував від уряду або благодійних організацій книги, які передавалися аристократам за пожертвувані кошти). Представниці бессарабського нобілітету в період 1877-1878 рр. у такий спосіб виручили 2 520 руб. 65 коп. Найбільше було зібрано Л. Алейниковою – 686 руб. 5 коп., В. Лазо – 322 руб., Є. Доброграєвою – 303 руб., А. Друце – 252 руб. 70 коп., М. Семигradoвою – 191 руб. 50 коп., С. Катаржі – 165 руб. 5 коп., Н. Ержіу – 112 руб. 93 коп., К. Самаріною – 101 руб. Менше 100 руб. пожертвували по книгам А. Донич (98 руб.), Е. Катаказі (70 руб.), Л. Консіоті (61 руб. 62 коп.), В. Ержіу (54 руб. 90 коп.), а менше 50 руб. – Е. Гафенко (36 руб.), Є. Сорокіна (35 руб.), М. Зінкевич (30 руб.)¹⁶.

Для воїнів, які постраждали під час взяття Плевни, було розгорнуто широку кампанію зі збору пожертв. На зібрані 692 руб. 30 коп. було закуплено 72 вовняні фуфайки, 150 пар панчо, 150 пар шкарпеток, 100 пар рукавичок, 60 шарфів, 25 кожухів. Всі теплі речі були передані А. Нарішкіній, яка в 3-х пакунках відправила їх на фронт.

Різновекторна благодійна діяльність бессарабських аристократів торкнулася і проблеми забезпечення провіантом шпиталів і лазаретів. Так, в 1877-1878 рр. дворянками було зібрано і передано на потреби постраждалим військовослужбовцям Кишинівського лазарету 5 225 фунтів цукру, 1 360 фунтів картоплі, 59 фунтів хліба, 1 200 яєць, 720 фунтів кави, 380 фунтів чаю, 1 000 фунт тютюну, 90 пляшок молока, 18 пляшок коньяку, 156 пляшок вина¹⁷.

11 листопада 1877 р. через збільшення потоку хворих і поранених представниці дамського комітету відкрили в будинку купця Б. Качана лікарню на 20 ліжок. Так, на обладнання 5 ліжок Є. Шуманська виділила подушки, ковдри та білизну, 5 столів з

¹² Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 69. 18 сентября.

¹³ Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 7. 9 февраля.

¹⁴ Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 13. 2 марта.

¹⁵ Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 52. 18 июля.

¹⁶ Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 30. 20 апреля. Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 73. 2 октября.

¹⁷ Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 25. 13 апреля.

графінами, склянками і підносами; І. Чубарова – 12 тарілок; К. Марковська – чавунну піч. Члени кишинівського товариства, щомісяця передавали по 2,5 пудів мила для санітарного забезпечення лікарень. Наприкінці листопада 1877 р. лікарню відвідав інспектор по лікарняним закладам Київського і Одеського військових округів генерал-ад'ютант А. Кушелев. У звіті він відзначав, що «... лазарет знаходиться в гарному стані», і благодійницям слід висловити подяку за виконану роботу¹⁸.

Після лікування в лазареті стан солдатів ще вимагав медичної консультації та допомоги. 21 квітня 1878 р. представниці Акерманського дамського комітету заснували в м. Кишинів для демобілізованих воїнів (за станом здоров'я) притулок на 50 осіб, який приймав солдат, що потребували медичної допомоги. В перший же день до нього з Габровського шпиталю на лікування надійшло понад 20 воїнів¹⁹.

На завершальному етапі війни Кишинівський дамський комітет взяв на себе утримання притулку на 70 солдатів. Приймали в притулок як уродженців Бессарабії, так і представників з інших губерній²⁰.

Ще одним напрямком благодійної діяльності представниць дворянського стану Бессарабії південноукраїнських територій було заснування швейних майстерень з виготовлення речей для солдатів. Так, одна з них була обладнана при кишинівському дитячому притулку, доглядачкою якої обрали дворянку Ю. Журавську. Представниці бессарабської аристократії М. Семиградова, Г. Нарішкіна, А. Крісті, Е. Катаказі, О. Маркова, Є. Угрюмова, С. Лазо брали активну участь у роботі швейної. За 1877-1878 рр. було пошито 1 222 сорочки, 1 176 кальсонів, 1 778 простирадл, 320 фуфайок, 855 косинок, 1 525 пар панчо, 2 400 рушників, 193 халати, 353 подушки, 10 000 аршин бинта. Ще одна майстерня була відкрита в м. Бендери під патронатом Є. Лоран.

Третя швейна майстерня розпочала свою роботу 4 липня 1877 р. у будівлі Кишинівської духовної семінарії. Вона була більша за розмірами і в період війни цілком забезпечувала воїнів необхідними речами. Спочатку майстерня працювала тричі на тиждень, але через велику кількість бажаючих допомогти з 30 вересня 1877 р. почала функціонувати 4 рази на тиждень. Припинила свою діяльність майстерня лише в травні 1878 р.

Для забезпечення роботи швейних майстерень благодійниці жертвували полотно. Наприклад, дворянка А. Дукантоні виділила для швейної майстерні 108 арш., К. Шишко – 103 арш., І. Руссо – 100 арш.

Факти свідчать, що деякі дворянки самостійно взяли за шиття і в'язання теплих предметів одягу. В результаті було вироблено понад 10 000 речей, серед яких – 3 395 сорочок, 3 489 кальсонів, 900 фуфайок, 100 фартухів. Частина речей було відправлено на фронт для Руцукського і Шипкінського полків²¹.

Представниці нобілітету інших повітів Бессарабії також брали участь у забезпеченні армії теплими речами. Наприклад, сорокські дворянки пошили та передали до кишинівського дамського комітету – 161 фуфайку, 153 пари кальсонів, 120 пар панчо, 56 рушників, а для санітарного персоналу – 10 халатів, 17 ковпаків.

До середини 1877 р. було створено три центральних склади (Петербурзький, Московський, Кишинівський), куди відправлялися речі з місцевих складів. Після цього сортовані комплекти одягу переправлялися до Ясс, Одеси та Єлисаветграду. Наприклад, Кишинівський склад, отримавши від швейної майстерні 10 570 предметів одягу, з липня 1877 р. по жовтень 1878 р. надіслав 1 861 транспорт з необхідними речами і медикаментами.

В період російсько-турецької війни 1877-1878 рр. поліпшилася організація постачання пожертв для військовослужбовців. Спочатку зібрані речі направляли

¹⁸ Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 86. 14 ноября.

¹⁹ Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 19. 23 марта.

²⁰ Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 76. 12 октября.

²¹ Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 49. 10 июля.

дворянкам, які сортували та пакували, а потім представниці аристократії особисто відправляли пакунки на фронт. Взимку 1878 р. усі теплі речі, які пожертвував бессарабський нобілітет, були спакзовані у три тюки дворянкою Г. Нарішкіною, й через представника Червоного Хреста відправлені до діючої армії. Окремо лазарети отримали власні пожертви від Г. Нарішкіної: 100 сорочок, 50 фуфайок, 50 пар вовняних панчох і 50 паперових хусток.

Таким чином, організовані в роки російсько-турецької війни 1877-1878 рр. Аккерманський і Кишинівський дамські комітети Товариства піклування про хворих і поранених воїнів проводили різнопланову благодійну діяльність. Активну участь в їх роботі брали представниці дворянських родів Бессарабії. Члени комітетів збирали пожертви, влаштовували благодійні заходи, займалися пошиттям і збором необхідних речей для військовослужбовців, які згодом відправляли в діючу армію. Окремою заслугою Кишинівського комітету було забезпечення лікарень, шпиталів та лазаретів. Отриманий дамськими комітетами в період російсько-турецької війни 1877-1878 рр. практичний досвід продовжував накопичуватися в ході наступних збройних конфліктів. Допомога армії, зокрема з боку дворянського стану, ставала невід'ємною частиною будь-якої військової компанії.

Література:

- Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 50. 11 июля.
 Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 52. 18 июля.
 Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 57. 4 августа.
 Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 86. 14 ноября.
 Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 7. 9 февраля.
 Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 13. 2 марта.
 Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 19. 23 марта.
 Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 25. 13 апреля.
 Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 30. 20 апреля.
 Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 48. 6 июля.
 Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 49. 10 июля.
 Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 69. 18 сентября.
 Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 73. 2 октября.
 Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 76. 12 октября.
- Ореховський В. (2014). Російське Товариство Червоного Хреста: виникнення, становлення, еволюція структури (1867-1914 рр.). Науковий огляд. Том 2. № 1. URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/issue/view/5>.
- Перминов А. История Красного Креста в Аккермане. URL: <http://old-akkerman.livejournal.com/22429.html>.
- Сидоренко О. (2015). Благодійна діяльність населення Чернігівської губернії під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр. Сіверянський літопис. № 1. С. 126-131.
- Соколова В. (2013). Российское общество Красного Креста в военных конфликтах (1870-1902 г.). Вестник СПбГУ. Сер. 2. Вып. 3. С. 162-168.
- Циганенко Л.Ф. (2010). Дворянство Півдня України (друга половина XIX ст. – 1917 р.): монографія. Ізмаїл : СМІЛ. 384 с.
- Циганенко Л.Ф. (2011). Добродійна діяльність дворян Бессарабії в сфері освіти (остання третина XIX – початок XX ст.). Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. XIX. С. 314.

References:

- Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1877. № 50. 11 iyulya.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1877. № 52. 18 iyulya.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1877. № 57. 4 avgusta.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1877. № 86. 14 noyabrya.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1878. № 7. 9 fevralya.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1878. № 13. 2 marta.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1878. № 19. 23 marta.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1878. № 25. 13 aprelya.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1878. № 30. 20 aprelya.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1878. № 48. 6 iyulya.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1878. № 49. 10 iyulya.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1878. № 69. 18 sentyabrya.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1878. № 73. 2 oktyabrya.
 Bessarabskie gubernskie vedomosti. 1878. № 76. 12 oktyabrya.
 Orehovskiy V. (2014). Rosiyske Tovaristvo Chervonogo Hresta: viniknennya, stanovlennya, evolyutsiya strukturi (1867-1914 rr.). Naukoviy oglyad. Tom 2. № 1. URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/issue/view/5>.
 Perminov A. Istoriya Krasnogo Kresta v Akkermane. URL: <http://old-akkerman.livejournal.com/22429.html>.
 Sidorenko O. (2015). Blagodiynna diyalnist naselennya Chernigivskoyi guberniyi pid chas rosiysko-turetskoyi viyni 1877-1878 rr. Siveryanskiy litopis. № 1. S. 126-131.
 Sokolova V. (2013). Rossiyskoe obschestvo Krasnogo Kresta v voennyih konfliktah (1870-1902 g.). Vestnik SPbGU. Ser. 2. Vyip. 3. S. 162-168.
 Tsiganenko L.F. (2010). Dvoryanstvo Pivdnya Ukrayini (druga polovina XIX st. – 1917 r.): monografiya. Izmayil : SMIL. 384 s.
 Tsiganenko L.F. (2011). Dobrochinna diyalnist dvoryan Bessarabiyi v sferi osviti (ostannya tretina XIX – pochatok XX st.). Problemi istoriyi Ukrayini XIX – pochatku XX st. Vip. XIX. S. 314.

Moroshan N. Charity the Bessarabian noblewomen of during the military conflicts of 1877-1878.

Charitable activity from ancient times to the present stage of development of society is a rather complex human activity, the motivation of which is determined by the deep psychological and personal factors. It is particularly active in critical historical moments, one of which is the war and its consequences. During the Russo-Turkish War of 1877-1878, an important social problem arose – providing assistance to war victims and their families. The state, in turn, could not cope with the number of people who needed support. Therefore, the population of the country was the unchanging assistant in this matter. In the terms military conflict, the government was forced to turn to all the population of the empire. The main factor for the stability of the existence of the state aid system was the representatives of the nobility, most of whom took active part in charity. It was the aristocrats who initiated most of the charity events during the study period: the construction of hospitals and their financing; material support for servicemen; assistance to the affected population – all this required significant cash inflows. Particular importance of such support was acquired precisely in times of aggravation of military conflicts. Noblewomen, not only engaged in fundraising, but also headed in charitable organizations, personally rendered assistance to military personnel in hospitals, engaged in the commissioning of the units of the sisters of charity and took direct part in their work.

Key words: nobility, Bessarabia, charity, Society for the care of the wounded and sick warriors, the Russian-Turkish War of 1877-1878.